

Прегледни рад
УДК: 821.163.41.09 Матицки М.
DOI: 10.5937/zrffp53-43125

КЊИЖЕВНА КРИТИКА МИЛЕНКА МАТИЦКОГ

Милутин Б. ЂУРИЧКОВИЋ¹

Академија васпитачко-медицинских струковних студија, Крушевац
Одсек Алексинац

---

¹ mdjurickovic@yahoo.com

Рад примљен: 27. 2. 2023.
Рад прихваћен: 23. 3. 2023.

КЊИЖЕВНА КРИТИКА МИЛЕНКА МАТИЦКОГ

Кључне речи:
књижевна
критика;
поетика;
стил;
језик.

Сажетак. Циљ овог рада је да осветли књижевнокритичку мисао и делатност Миленка Матицког (1936–2001), познатог писца за младе, али и за одрасле читаоце. У сталном додиру с литературом, у својству уредника *Полиџике за децу*, Матицки је своје књижевнокритичке прилоге заснивао, пре свега, на строгој селекцији и валидним естетско-уметничким критеријумима, показујући притом поетичке афинитете и познавање књижевнотеоријских и методолошких параметара, чиме је потврдио своју стваралачку агилност и присуство на ондашњој југословенској литерарној сцени. Рад показује да је књижевна критика Миленка Матицког, и поред свог стручног квалитета и несумњиве вредности, ипак остала у сенци његове прозне уметности намењене првенствено младим читаоцима.

Нема завршне, дефинитивне интeрпретације која исцрпљује тeкст. Реч тумачење, интeрпретација, с разлоом подразумева условност и релативност постојанка.

Миодраг Павловић

Увод

Четрдесет година разноврсног књижевноуметничког стваралаштва Миленка Матицког (1936–2001), посвећеног првенствено деци и младима, отварају низ питања и могућности за шире истраживање и конкретније сагледавање његовог опуса, чије естетске вредности је потврдило не само време, већ и угледне награде за књижевност, високи тиражи, богата библиографија, као и учестала присутност у антологијама поезије и прозе. У разматрању генезе књижевног дела Миленка Матицког треба истаћи да је у време шездесетих и седамдесетих година прошлога века на широком југословенском културном простору деловао велики број угледних писаца равноправних са осталим ствараоцима на језицима народа и националних мањина. Такође, то је период бурних друштвено-политичких, национално-историјских и културних превирања, када се скоро свака литература, па самим тим и језик, борила за свој идентитет, препознатљивост и очување.

О књигама Миленка Матицког писали су многи књижевни критичари, писци и новинари, који су, углавном, сагласни у оцени да је његово стваралаштво сложено, жанровски богато и идејно-тематски разуђено, са особеним лирским визијама и доживљавањима детињства и света одраслих. Досадашња тумачења и разматрања свакако нису дефинитивна и заокружена, али ће у доброј мери допринети целовитијем прегледу критичке рецепције, у чијим оценама има доста сагласности и подударности. Међутим, његова књижевна критика остала је некако по страни и у другом плану.

Миленко Матицки је објавио више позоришних и књижевних критика од којих, нажалост, нису све сачуване. Први књижевни приказ објавио је 1954. године у београдском *НИН*-у, представљајући ново издање

романа *Сломљена младост* војвођанског писца румунске националности Михаила Аврамескуа. Наставио је приказивањем романа Андреа Жида *Подруми Вайикана* у новосадским *Пољима*. Ови озбиљни и аналитички приступи (Матицки, 1954, стр. 7; Матицки, 1955, стр. 32) нагостили су његову способност да минуциозно продре у суштину епске структуре, тематику и стил прозних дела.

Шездесетих година прошлога века Матицки у *Полијици* објављује серију запажених критика и приказа који заслужују пуну пажњу и коментар. Књижевна критика, истини за вољу, није била његова основна вокација и стваралачко занимање, али је, бавећи се њоме, донекле допринео афирмисању и популарисању писане речи за децу и младе. Ови прикази омогућавају да се потпуније профилише његов литерарни портрет и укупно стваралачко ангажовање, које би без ове области остало ускраћено и непотпуно. У складу с властитим естетско-уметничким афинитетима и књижевнотеоријским схватањима, Матицки износи своја запажања и оцене, које су се кретале од краћих бележака и осврта (Рене Гијо, Гвидо Тартаља) до дужих рецензија и приказа (Јоко Мацуока, Добросав Јовић).

Кријичка размајрања

Без обзира на обим и врсту књижевно-критичког прилога, критички текстови Миленка Матицког су одмерени и поткрепљени аргументима, а покатакд лирски надахнути и поетолошки промишљени. Прихватајући обавезе књижевног критичара и рецензента, он је претходно овладао одређеним теоријским и методолошким сазнањима, неопходном научном апаратуром и терминологијом што му је дало солидну основу за упућеност и писање. Вредновање, тумачење и препоручивање књижевног дела намењеног деци и младима као будућим читаоцима, Матицки је схватио као озбиљан и одговоран стваралачки чин који захтева и знање и креативно умеће.

На овом пољу Матицки испољава још један вид стваралачке вискрепности и даровитости, брзину суда и елоквенцију, те слојевит приступ књижевноуметничком делу и једноставно елаборирање постигнутих резултата. Схвативши своју улогу као посредника између писца и читаоца, он је уложио много труда да свака добра и лепо написана књига постане својина и неотуђиви део деце и младих. Матицки настоји да књигу тумачи и препоручи са тзв. осећањем књигољупца, уз неизоставно трагање за основним естетским вредностима и тајнама уметничке творевине, као и интелектуалну радозналост и посебан смисао за слојевиту анализу.

У представљању нове збирке песама Десанке Максимовић *Шумска љуљашка*, Матицки осветљава њене поетске вредности и уметничка

достигнућа, али је истовремено и доста ригорозан и критичан, те без икаквих зазора указује на поједине слабости и стереотипе. Према његовим речима, „садржаји песама немају тако рећи ни у једном примеру особитију поенту, а углавном су једноставна игра око стереотипних мотива“ (Матицки, 1960, 16. октобар, стр. 28).

Иако малобројни и тематски разнолики, књижевнокритички прилози Миленка Матицког показују јасноћу и концизност мисли, прецизну опсервацију и методолошку прегледност излагања, што обезбеђује бољу комуникацију и прихватање код деце, а посебно одраслих читалаца. Као посредовани критичар и промотер литературе за децу, Матицки заговара једноставан и промишљен критички приступ без сувишних артистичких нагомилавања и кабинетских фраза, неприхватљивих и несвојствених писаној речи за младе. Са много духа и луцидности, саосећајући у доброј мери с писцем и његовим делом, Матицки критички преиспитује вредности и смисао написаног текста, износећи своје ставове зналачки и аргументовано.

Без обзира на то да ли пише о књигама наших или страних писаца за децу (Рене Гијо) или одрасле (Андре Жид), Матицки је увек добронамеран, расположен и непристрастан, јер свако истинско и снажно уметничко дело доживљава и препоручује с пуно пажње и пијетета. Релативно ограничен простор дневне књижевне критике, нарочито када се ради о литератури за децу, често не омогућава критичару да се довољно размахне у ширину и комплексније вреднује одређено дело. Суочен с том појавом или боље рећи проблемом, Матицки је принуђен да у кратким цртама, понекад информативно и врло сажето, изнесе своје запажање и оцене, које нису само одраз пуке куртоазије и реда, већ знак сигурне обавештености и литерарног усмеравања. То недвосмислено показује и приказ познатог дела Ренеа Гија *Бела грива*, у коме се импресивно и информативно осветљавају основне карактеристике овог светског бестселера. Матицки учава да је то

„прича која велича лепоту природе и ведру тугу крајње победе безгранично одане Фолкове љубави према Белој гриви. То је књига која подуђује дете да као читалац зарони у приступачну ноћ стварности“ (Матицки, 1960, 11. децембар, стр. 27).

Увек на страни истине и правих уметничких вредности, Матицки покушава да успостави одређени ред, континуитет и вредносну скалу у тумачењу књижевности за децу и младе, чиме потврђује мисао Жана Коктоа да је најгора судбина оне књиге којој се не могу ставити никакве примедбе. Пратећи аксиолошку функцију књижевне критике, овај писац се релативно добро сналази у улози критичара и рецензента, иако му то није професионални ангажман и основно стваралачко опредељење. С обзиром на то да је наша критика књижевности за децу и младе била прилично

оскудна у то време, свако оглашавање писаца на том пољу сматра се вредним прилогом и доприносом. У том смислу и Матицки приступа повременим књижевно-критичким тумачењима и новинским приказивањима књига из тзв. текуће продукције, више као хроничар и рецензент него као пасионирани и ревносни критичар. Међутим, и поред тога он показује солидно познавање стања и токова у литератури за децу, па се отуда његови судови и препоруке могу сматрати поузданим и прихватљивим.

Популаризација стваралаштва за младе

Понирање у свет и суштину књижевног дела Миленка Матицког је поступно и непосредно, боље рећи, стваралачко и доживљајно, више него научно и уже стручно. Он није критичар и теоретичар у правом смислу те речи, већ преваходно песник посебног сензибилитета који трага за оним што је лепо, вредно и самосвојно у сваком делу. Он припада тзв. новинским критичарима лирско-импресионистичког типа који своја сагледавања, елоквијенцију и ерудицију темеље, пре свега, на етичкој, естетској и уметничкој вредности. Примењујући опште естетичке критеријуме и методе, овај писац је у улози књижевног критичара нарочито водио рачуна о начину представљања дечијег света и живота, о младалачком поимању реалности, као и о међусобном прожимању сазнајног, васпитног и образовног у тексту. Из тих разлога, његови критички прилози нису упућени само деци као будућим читаоцима, јер млади ретко и читају критику, колико се то односи на родитеље, учитеље, васпитаче, библиотекарe, писце и др. Због тога су и критички прилози, углавном, разумљиви и поједностављени, тако да су у логичком и рецепцијском погледу приступачни ширем кругу читалаца, без обзира на њихово образовање и литерарно искуство.

Такав је и приказ књиге *Звончићи звоне* словеначке списатељице Еле Пероци, који истиче естетске вредности, поучност и оригиналност овог дела. Матицки налази да ауторка „завиљује једноставношћу док води радњу своје приче, којом вешто омогућује најмањем читаоцу логичан наилазак сваке потпуно реалистичне сцене или љупког, често сасвим поетичног мотива“ (Матицки, 1960, 9. октобар, стр. 25).

Иако претежно импресионистичка и новинска, без студиознијег проблемског захвата и аналитичко-есејистичког истраживања, критичка мисао Миленка Матицког о књижевности за децу и младе ипак није за потцењивање и занемаривање, будући да поседује завидан уметнички и научни поступак приказивања и оцењивања дела, чиме је у доброј мери допринела афирмацији правих литерарних вредности. Из овог и других примера може се запазити да Матицки зналачки и надахнуто понире у свет детињства, као у онтолошку и феноменолошку основу ове области, при чему указује на

битне конститутивне елементе дела, као што су: стил, језик, тема, фабула, ликови, композиција, али и поетолошка обележја игре, хумора и фантазије.

Приметна је, такође, ауторова учестала констатација да ли је дело вредно или не, као и чињеница да се избегава кратко интерпретирање садржаја, а све то у циљу потпунијег откривања естетичке и етичке вредности. У склопу поменутог покаткад је присутан и тзв. биографски моменат, који донекле доприноси утврђивању појединих општих оцена и занимљивих животних појединости. Његово обликовање критичког приступа пропраћено је бираним језичким средствима и стручном терминологијом, као неопходним сегментима за теоријско образложење и успостављање комуникације између дела и читалаца. У жанровско-типолошком одређењу књижевнокритичких прилога Миленка Матицког има кратких чланака, вести и анотација објављиваних претежно на скупеним просторима периодике за одрасле, који и поред своје информативности и језгровитости имају атрибуте праве књижевне критике. У поменутој форми новинске критике аутор је, уз елементе коментара и основних обавештења, испољио ауторитативно место „посредника између науке и читања“ (Барт, 1971, стр. 204).

Овај став потврђује, пре свега, и поговор *Нови њесник*, написан за збирку Добросава Јовића *Моја виолина*. У њему Матицки пише критику из перспективе писца који и те како осећа и разуме суптилност и лепоту писане речи. Отуда је лакше спознати његов стваралачки лик, теоријску оспособљеност и лирски темперамент, који полази са одређене тачке гледишта и феноменолошког става, изнова проширујући и продубљујући своја критичка запажања. Он сматра да се ради о песмама које

„доносе извесно један истински чудан емотиван свет, исказан простодушним и изворним побудама и мислима, свет слика и мотива, необрађених до савршености али упечатљивих, какве само може да испева даровита поетска душа“ (Матицки, 1997, стр. 26).

Као критичар, Матицки се не задржава само на једном проблему или питању, већ открива увек нове занимљивости и сазнања, показујући и дозу емотивне наклоњености и професионалне привржености аутору и његовом делу. Иако једним својим делом оцењивачка и приказивачка, његова књижевнокритичка мисао је озбиљан креативан чин, који првенствено има за циљ да унапреди, афирмише и подстиче праве естетске вредности литературе за децу и одрасле. Као критичар, више нагиње импресионистичком стилу, не упуштајући се у шире и студиозније захвате са књижевноисторијским и теоријским претпоставкама, али показујући завидан ниво стручности и упућености. Његова „књижевност о књижевности“ (М. Solar, 1986, стр. 21) са аксиолошког становишта пружа релевантне информације и сазнања о писцу и делу, без обзира на извесну фрагментарност

и приказивачки ниво, која је понекад у функцији изношења утисака, запажања и доживљаја, упућених не само деци већ и одраслима.

Отуда се може закључити да се ради о ауторовом поштовању комплементарних херменеутичких принципа, а то су:

- а) принцип поузданог разумевања дела (*subtilitas intellegendi*) и
- б) принцип ваљаног тумачења прочитаног дела (*subtilitas explicandi*).

Иако у строгом смислу те речи, критика књижевности за децу и није намењена младим читаоцима, она ће, ипак, проширити хоризонте њихових рецепцијских очекивања и сазнања. О томе Милан Црнковић каже: „Дијете не проучава књижевна дјела, оно их чита и доживљава“ (Crnković, 1969, стр. 14).

Пратећи Миленка Матицког као књижевног критичара и рецензента, у прилици смо да спознамо његову истраживачко-аналитичку способност, естетско-уметничке критеријуме и мерила, плурализам критичких метода и приступа, као и формално-стилски поступак у образлагању сазнања и резултата. Будући да је по основној вокацији песник и прозни писац, Матицки није детаљније нагињао ка стручној анализи и строжијој научној операционализацији литерарне материје, већ се превасходно задовољавао кратким интерпретацијама и језгровитим критичким креацијама које на малом простору, информативно и функционално, саопштавају много тога о писцу и његовом делу.

У анализи и тумачењу комплексног стваралаштва Миленка Матицког књижевна критика не сме бити заобиђена или запостављена, јер је, и поред своје извесне несистематичности и тзв. примењеног карактера, ипак веома драгоцен и значајна за откривање његовог стваралачког и уметничког бића, као и естетских погледа и мисли. Иако понекад недовољно развијени, прикази су довољно образложени и усмерени на читаоце, а највише на децу и младе. Занимљива су и луцидна његова предвиђања о будућем развоју ствараоца, и тим поводом оптимистичне оцене нису само куртоазне, већ јасно профилисане и зналачки конципиране на основу увида, ишчитавања и тумачења дела.

Приказујући збирку песама *У шетњи* Гвида Тартаље, Матицки наглашава идејно-мотивску разноврсност и неочекиване обрте, којима аутор постиже веће изражајне и семантичке домете.

„Из стиха у стих Тартаља лако привлачи пажњу малог читаоца вештим обртима садржине, која је обично у првом делу песме, игра из игре, или поређење слика, или складан акорд звонких речи“ (Матицки, 1960, 2. октобар, стр. 27).

Уочене вредности дела он износи одмерено и сугестивно, указујући скоро на све елементе књижевне структуре. У појединим тренуцима и лирским пасажима користи занимљива поређења, контрасте, градацију

и друга стилско-изражајна средства с посебним освртом на увод и закључак. Као свестрани књижевник и уметник, културни делатник и новинар, Матицки има велику моћ стваралачког расуђивања, ширину (академског и професионалног) образовања, као и завидну обавештеност о свим збивањима и токовима у савременој југословенској и српској књижевности за децу и младе.

Закључак

Поштујући индивидуалну иманентност и вршећи мисију популаризације писане речи за децу, он своју критичку мисао неретко своди на компарације и асоцијације, међусобно утврђујући писце различитих генерација, стилова и искустава, као и њихова разнородна остварења. Сводећи и заокружујући књижевнокритичку и рецензентску активност Миленка Матицког, можемо закључити да је она својим највећим делом:

1. *популаризајторска и афирмајтивна*, у смислу развоја и богаћења писане речи за децу и младе, писана најчешће у форми приказа;

2. *импресионистичка и приказивачка*, без дубљих аналитичких продирања у свет и структуру књижевног дела;

3. *субјективна и сујестивна*, јер еманира критичарев лични став и виђење дела, а неретко садржи препоруке и савете упућене аутору;

4. *информативна и рецензентска*, с обзиром на сажетост у приступу, као и приказивање нових издања из текуће продукције у новинама и листовима (*НИН, Полијика, Поља*).

У *Историји српске књижевности за децу* о Миленку Матицком се говори као писцу и песнику (Петровић, 2008, стр. 440-442), али не и као књижевном критичару. Исто примећујемо и у истраживањима проф. Воје Марјановића, који је такоређи писао о многим издањима Миленка Матицког (Марјановић, 1998, стр. 87). Ово из простог разлога јер његово бављење књижевном критиком није континуирано и систематично, више је узредно и успутно. Но, и поред тога испољио је завидно и стручно умеће у тумачењу и приказивању књижевних дела за децу и младе, чиме је потврдио своју стваралачку агилност и присуство на тадашњој литерарној сцени. Критике и приказе је писао са скромним амбицијама, ослањајући се делимично на своје књижевно искуство, интелектуално образовање и снажан дар опажања. Сваком литерарном делу Матицки приступа отворено и непристрасно, спреман да подржи сваког писца, нарочито оне млађе и недовољно афирмисане (Д. Јовић). Показао је саосећајност и подстицајност у естетичком успостављању модерних изражајних и семантичких тенденција у савременој књижевности за децу и младе, чији је један од учесника и гласноговорника.

Литература

- Марјановић, В. (1998). *Деца, њих и књије (Критике и прикази)*. Београд: Bookland.
- Матицки, М. (1954, 1. август). *НИН*, стр. 7.
- Матицки, М. (1955, август-септембар). *Поља*, 2–3, стр. 32.
- Матицки, М. (1960, 2. октобар). Гвидо Тартаља – У шетњи. *Политика*, стр. 27.
- Матицки, М. (1960, 9. октобар). Звончићи звоне. *Политика*, стр. 25.
- Матицки, М. (1960, 16. октобар). Шумска љуљашка. *Политика*, стр. 28.
- Матицки, М. (1960, 11. децембар). Рене Гијо, Бела грива. *Политика*, стр. 27.
- Матицки, М. (1997). Нови песник. У: Д. Јовић, *Моја виолина*. Земун: Траг.
- Петровић, Т. (2008). *Историја српске књижевности за децу*. Нови Сад: Змајеве дечје игре.
- Bart, R. (1971). *Književnost, mitologija, semiotika*. Beograd: Nolit.
- Crnković, M. (1969). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Solar, M. (1986). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Milutin B. ĐURIČKOVIĆ

Academy of Applied Preschool Teaching and Health Studies, Kruševac
Aleksinac Department

Literary Criticism of Milenko Maticki

Summary

The main purpose of this paper is to enlighten literary critical thought and work of Milenko Maticki (1936-2001), a well-known writer for young people, as well as for adults. In the constant touch with literature, and in the capacity of editor of *Politics for Children*, Maticki based his literary-critical contributions on strict selection and valid aesthetic-artistic criteria, showing his poetic affinities and good knowledge of literary theoretical and methodological parameters, which confirmed his creative agility and presence on the ex-Yugoslav literary scene. The paper shows that the literary criticism of Milenko Maticki, despite its professional quality and undoubted value, stayed in the shadow of his prose for young readers.

Keywords: literary criticism; poetics; style; language.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторско-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).